اخبار کتاب

* ***پردگیانِ خیال:*** ارجنامهٔ محمد قهرمان، به درخواست و اشراف محمدرضا شفیعی کدکنی(و) محمد جعفر یاحقی، مشهد، دانشگاه فردوسی، ۴۶۸ ص، تصویر.

محمد قهرمان متولد سال ۱۳۰۸ در تربت حیدریه از شاعران و محققان پرمایه و پرکاری است که زندگیش سرمشق آشنایان دور و نزدیک است که نام و یادش را گرامی می‌دارند. کتاب حاضر مجموعه‌ای است در بزرگداشت آن استاد که ذیل چند عنوان تدوین شده است: کارنامهٔ دل و جان، آیینه‌دار خورشید، بازی گلبرگ و نسیم، بهار باغ تأمل، ترنمِ آب، دفتر دریا، آویزه که گروه عمده‌ای از محققان در پرداخت آن مشارکت داشته‌اند. از آن جمله‌اند: مرتضی کاخی، بهروز ثروتیان، علی محمدمؤذنی، محمدرضا راشد محصل، ابوالقاسم رادفر، محمدحسین ساکت، ایرج افشار، منصور رستگار فسایی، رضا انزابی نژاد، محسن ناجی نصرآبادی، محمدحسن ابریشمی...

* سیمای عابدی، امیرحسن عابدی، گردآوردهٔ بلقیس فاطمه حسینی، دهلی، بخش فارسی دانشکدهٔ هنر، ۱۳۸۳/۲۰۰۴، بیست و پنج + ۵۲۳ ص رقعی.

امیر حسن عابدی (۱۳۰۰/۱۹۲۱) از آن دسته از استادان و عالمان است که این بیت در حق آنان سروده شده است: «نمیرم از این پس که من زنده‌ام/ که تخم سخن را پراکنده‌ام». نگاهی به زندگی علمی او و زمینه‌های تحقیقی که در آنها غور کرده است، صحت این قول را تأیید می‌کند. مجموعهٔ حاضر که حاوی تعدادی از مقاله‌های او به زبانهای فارسی و انگلیسی است، هم دامنهٔ وسیع دانش استاد و هم عمق آگاهی او را به موضوعهای مورد بررسی نشان می‌دهد.

* ***شاهنامهٔ فردوسی:*** چاپ عکسی، به کوشش ایرج افشار (و) محمود امیدسالار، تهران، طلایه، ۱۳۸۴، ۲۳ + ۶۹۵ + ۴۱ ص (مقدمه به انگلیسی)، رحلی.

در کتابخانهٔ بریتانیا یک نسخهٔ خطی معروف به «شاهنامهٔ لندن» جای دارد که ظاهراً یکی از پارسیان آن را از یزد (به شیراز) برده بوده است و توسط کشیشی به نام اشترنشوس در حدود سال ۱۸۵۰ به لندن برده شده است. همین اشترنشوس تاریخ کتابت نسخه را سال ۶۷۵/ ۱۲۷۶ ثبت کرده است.

استاد ایرج افشار با بهره‌گیری از تجربیات عمیق خود مقدمهٔ نسبتاً مفصلی در شناسایی این نسخه و شناساندن نوشته و موارد مختلف «دستکاری» در نسخه را نشان داده و ثابت کرده است که نسخه چندبار تجلید و صحافی شده و چندین بار هم دست به دست‌گشته‌است.

نکته‌ای که استاد افشار به درستی مطرح کرده است به تاریخ تحریر نسخه مربوط می‌شود، یعنی سال ۶۷۵ ق که در ورق ۷۹۲ (آخرین ورق) «به خطی که از خط کاتب اصلی نسخه کاملاً متمایز است ذکر شده است، و آن ورقی الصاقی است. به همین جهت در اصالت وصحّت این تاریخ تردید کرده و تصریح نموده است که «نمی‌توان مطالب فرضی را عین حقیقت انگاشت» و به همین دلیل «هیچ کدام از علمایی که از این نسخه آگاهی داشته‌اند یا از آن استفاده کرده‌اند، در مورد تاریخ کتابت آن به ضرس قاطع اظهار نظری نکرده است.»

استاد افشار پس از آن «ویژگیهای رسم الخط این دستنویس» را شناسایی و تعریف کرده است، مثل این که اوراق این نسخه به دو رسم الخط نسخ و نستعلیق نوشته شده‌اند، که صفحات نونویس به خط نستعلیق نوشته شده‌اند، و آنچه جدید می‌نماید اضافات و حواشی بعضی از صفحات است. مشخصهٔ دیگر رسم الخطِ نسخه نوشتن ج به صورت چ؛ و گ به صورت ک است، چنان که در یزد گرد / یزد کرد، و... هر که / هرک، هر چه / هر چ... و افزودن به اضافه به کلمات بعد، و «را»ی علامت مفعول به اسم ما قبل.

برای دستیابی به ابیات مورد به خواننده توصیه شده است که از شاهنامهٔ تصحیح ژول مول که چندبار در پاریس و تهران، همراه با ترجمهٔ فرانسوی یا بدون آن چاپ شده است، استفاده کند.

* ***شرح الاشارات و التنبیهات***، خواجه نصیرالدین طوسی، تحقیق آیت اللّه حسن زادهٔ آملی، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۴، ۵۶۰ ص.

کتاب *الاشارات و التنبیهات* از آثار فلسفی حکیم ابوعلی سیناست که از زمان تألیف مورد توجه اهل علم بوده و بر آن شرحها نوشته‌اند. از جمله خواجه نصیرالدین طوسی شرح مفصلی بر آن نوشته است که اکنون با تحقیقات و توضیحات آیت الله حسن زادهٔ آملی به زیور چاپ آراسته شده است. این جلد که جزء دوم در باب حکمت است، شامل شش نمط (باب) است در زمینهٔ صُنع و ابداع، غایات و مبادی آنها، تجرید، بهجت و سعادت، مقامات عارفین، اسرار آیات.

* ***شرح الالهیات من کتاب الشفاء***، ملامهدی نراقی، به اهتمام دکتر مهدی محقق، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۴، هفتاد و شش + ۳۰۳ ص.

مهمترین بخش کتاب شفاءِ ابوعلی سینا، دانشمند و فیلسوف نامدار، بخش «الهیات» است که در کتب فلسفهٔ اسلامی از آن به علم مابعدالطبیعه و فلسفهٔ اولی و علم الهی تعبیر شده است، و وجه تسمیهٔ آن این است که ثمره و نتیجهٔ آن شناخت خداوند و فرشتگان است. به همین دلیل «شریف‌ترین و عالی‌ترین قسم فلسفه» دانسته شده است. و ابن سینا در این کتاب دربارهٔ ذات و صفات واجب الوجود و کیفیت صدور عالم از او و رابطهٔ خالق با مخلوق و همچنین نحوهٔ توفیق میان عقل و نقل. بحث کرده است، و لذا در این زمینه اهمیت بسیار دارد که استاد محقق متن آن را بر پایهٔ دو نسخه تصحیح و چاپ کرده است.

* ***شرح سی قصیده***، حکیم ناصر خسرو قبادیانی، ویرایش و اضافات و ترجمهٔ عبارات عربی از دکتر مهدی محقق، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۴، بیست و نه + ۵۳۴ ص.

ناصرِ خسرو (۳۹۴ قبادیانِ بلخ ـ ۴۸۱ یمگان بدخشان) از بزرگترین حکمای شاعر و عارفانِ نویسنده است، که به سبب تعلق به مذهب اسماعیلیه زبانی نسبتاً

سنگین و فاخر در آثار و مخصوصاً اشعارش به کار برده است، چندان که فهم آنها امروزه به دشواری ممکن می‌شود. به همین دلیل شرح و توضیح اشعار و به‌ویژه قصاید او کاری پسندیده و آموزنده است. مؤلف در این کتاب پس از مقدمه‌ای مبسوط در معرفی ناصر خسرو و احوال و آثار او، هر قصیده را با شرح آن جداگانه نقل کرده است و موارد مشابهت لفظی و معنوی اشعار را با سروده‌های شاعران دیگر و تأثیری که ناصر خسرو بر آنان نهاده است به دقت نشان داده است.

* ***شرح فصوص الحکم***، داوود القیصری، تحقیق آیت الله حسن حسن‌زاده الاملی، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۴، ۷۰۶ ص.

فصوص الحکم معتبرترین تألیف محیی‌الدین ابن عربی در زمینهٔ عرفان نظری است که از همان زمان تألیف مورد توجه عارفان و محققان قرار گرفته است. مهمترین شرحی که بر آن نوشته شده است اثر داوود قیصری در نیمهٔ اول سدهٔ هشتم است. این کتاب با تحقیق استاد آیت الله حسن زادهٔ آملی همراه با توضیحات و یادداشتهای مستند چاپ شده است و شامل جزء دوم آن و حاوی هجده «فص» است در باب حکمت احدیت، حکمت قلبی، مَلَکی، قَدَری، رحمانی، نفسی،وجودی....

* ***شرح نظم الدر***، صائن الدین علی بن محمد ترکهٔ اصفهانی، تصحیح و تحقیق از دکتر اکرم جودیِ نعمتی، تهران، مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۴، صد و بیست و چهار + ۹۰۵ ص، تصویر.

ابوحفص ابوالقاسم شرف الدین عُمر بن علی بن رشد بن علی مشهور به ابن فارِض (۵۷۶ ـ ۶۳۲) بزرگترین سرایندهٔ شعر صوفیانه در ادبیات عرب است که در مصر می‌زیسته است و دیوان شعری از او به‌جا مانده که نخستین بار در ۱۲۵۷ در حلب به چاپ رسیده و بارها تجدید چاپ شده است. یکی از معروفترین سروده‌های او قصیدهٔ بلندی است در ۷۶۰ بیت که به نام «قصیدهٔ تائیهٔ کبرا» معروف است و بر آن شرحهای گوناگون نوشته‌اند که مهمترین و مشهورترین آنها همین شرح نظم‌الدر ، تألیف صائن‌الدین علی ترکهٔ اصفهانی (متوفی در ۸۳۵ ق) است که به کوشش خانم جودی نعمتی همراه با مقدمه‌ای محققانه و فهرستهای متنوع به چاپ رسیده است.

* ***طوطی هند سوی چمن (مسافر ایران) را بندرنات تاگور***، ترجمهٔ دکتر نیاز احمدخان، بنگاله، دانشگاه ویشوابهارتی، ۱۳۸۲/۲۰۰۳، ۲۳۳ ص رقعی، تصویر

را بندرنات تاگور، بزرگترین شخصیت ادبی و فلسفی هندوستان در روزگار معاصر، در سال ۱۳۱۱، ضمن یک گردش طولانی در نقاط مختلف، به ایران هم سفر کرد، و چنان که رسم بود، خاطرات خو را به انگلیسی یادداشت کرد که بعداً به صورت کتاب چاپ شد و به همت استاد نیاز احمدخان به فارسی ترجمه شده است. کتابی خواندنی که نشانهٔ احساسات صمیمانهٔ تاگور نسبت به ایران است، و بیهوده نیست که مترجم، ترجمهٔ فارسی آن را «به همهٔ آنان که در استوار نگهداشتن روابط دیرینهٔ هند و ایران کوشانند» تقدیم کرده‌است.

* ***علوم محضه***، گردآورنده: دکتر مهدی محقق، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۴، بیست و هفت ۴۴۰ + ۱۳ ص (انگلیسی).

در روزهای هفتم تا نهم اردیبهشت ۱۳۸۱ «همایش بین المللی قُرطَبه و اصفهان: دو مکتب فلسفهٔ اسلامی در شرق و غرب» در اصفهان برپا شد که به بررسی علوم محض در ایران «از آغاز صفویه تا تأسیس دارالفنون» اختصاص یافت، و مقاله‌های ارائه شده در آن به کوشش استاد دکتر مهدی محقق به صورت کتاب حاضر در آمده است. در این مقاله‌ها تاریخ ریاضیات، جراحی در دورهٔ صفویه، مبانی طب سنتی، نجوم، موسیقی و... مورد بحث قرار گرفته است

* ***فتحنامهٔ سند معروف به چچنامه***، علی بن حامد کوفی، تصحیح داوود پوته، تهران، اساطیر، ۱۳۸۴، بیست و پنج + ۹۸۲ ص.

حامد بن علی کوفی که در حدود سال ۵۵۵ زاده شده و در حدود سال ۶۱۳ درگذشته است، مورخی گمنام است، اما کتابی که به نام چچنامه یا فتحنامه یا تاریخ سند ، از عربی به فارسی در آورده است، از اُمهاتِ منابع مربوط به تاریخ اسلام در بخش غربی هندوستان به شمار می‌رود، زیرا که حاوی نکاتی است که در منابع دیگر ضبط نشده‌اند، وانگهی منبع عمدهٔ مورخانی بوده است که بعد از او به نگارش تاریخ آن دورهٔ اسلام در آن خطه پرداخته‌اند.

* ***فهرستوارهٔ کتابهای فارسی***، به کوشش احمد منزوی، تهران، مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۳، ۷۶۴ ص.

جلد نهم فهرستوارهٔ کتابهای فارسی به گزارش کتابهای مربوط به «کلام و عقاید» اختصاص دارد، با دو فونت مفصل «نام نگارندگان» و «نام کتابها» تکمیل می‌شود. این مجموعه «دربرگیرندهٔ بیش از ۵۵۰ هزار برگه از همهٔ موضوعها» سر به پانزده مجلد خواهد زد و علاقه‌مندان و محققان را از مراجعه به منابع دیگر بی‌نیاز خواهد کرد.

* ***فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان***، گروه واژه‌گزینی، تهران، فرهنگستان زبان، ۱۳۸۴، دو دفتر: دفتر اول: بیست و چهار + ۴۲۱ + ۱۹؛ دفتر دوم: بیست و هفت + ۸۱۲ + ۳۲۱ ص.

فرهنگستان زبان و ادب فارسی از زمان تأسیس در زمینهٔ سر و سامان دادن به ورود واژه‌های بیگانه کوشش چشمگیر به کاربرده است. تشکیل «گروه واژه‌گزینی» به کار واژه‌شناسی و واژه‌گزینی کمک کرد. این گروه هر چند وقت یک بار جزوه‌ای حاوی واژه‌های گزینش شده را انتشار داد که اکنون مجموع آنها در دو دفتر تدوین و ارائه شده و ابزار سودمندی در اختیار محققان و مخصوصاً مترجمان قرار گرفته است.

* ***فهرست میکرو فیلم نسخه‌های خطی فارسی و عربی***، فراهم آوردهٔ مرکز میکروفیلم نور با همکاری دانشگاه علیگره، جلد اوّل، کتابخانهٔ مولانا آزاد، دانشگاه اسلامی علیگر، ۲۰۰۰/۱۳۷۹، چهارده + ۰۰۸ + ده ص (مقدمه به انگلیسی)؛ ج ۲، کتابخانهٔ دانشگاه اسلامی علیگر ، ۲۰۰۲/۱۳۸۱، پنج + ۷۴۳ + هفده ص به زبان انگلیسی؛ ج ۳، کتابخانهٔ حکیم سید ظل الرحمن (علیگر)، ۲۰۰۱/۱۳۸۰، نه + ۱۲۱ + ۹ (مقدمه به انگلیسی)؛ ج ۴، کتابخانه‌های گجرات ، ۲۰۰۱/۱۳۸۰، چهارده + ۱۸۲ + ۷۹ + ۴۸ + یازده ص (مقدمه به انگلیسی).

این مجموعهٔ کلان و ارزشمند و پرفایده که به همت آقای دکتر مهدی خواجه پیری به دو زبان فارسی و انگلیسی فراهم آمده است، حاوی مشخصات نسخه‌های خطی فارسی و عربی در معتبرترین کتابخانه‌های هند است و به این ترتیب منبع سودمندی برای تحقیق در زمینهٔ نسخه‌های خطی و علوم و فنون مندرج در آنها در اختیار محققان قرار گرفته است، بویژه که مجموعه با انواع فهرستها همراه و تکمیل شده است.

* ***فهرست نسخ خطی کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران***، تحقیق و تدوین: دکتر رضا خانی‌پور (با همکاری) دکتر حبیب الله عظیمی، جلد ۲۱، کتب عربی (ادعیه) ، شمارهٔ ۵۰۰۱ تا ۵۵۰۰، تهران، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴، پنج + ۴۹۴ + ۶۱ ص تصویر رنگی.

جلد بیست و یکم از فهرست جامع نسخه‌های خطی کتابخانهٔ ملی به کتابهای ادعیه به زبان عربی اختصاص دارد، و با چهار نمایه (عنوان، مؤلف، کاتب، موضوع) تکمیل می‌شود.

* ***فهرست نسخه‌های خطی فارسی***، احمد منزوی (و) ملیحهٔ معلم، دهلی‌نو، مرکز تحقیقات فارسیِ رایزنی فرهنگی، ج ۱۱، ۱۹۹۹/۱۳۷۷، پنج جلد.

کتابخانه‌های هندوستان به دلیل بیش از هزار سال رواج زبان فارسی در آن خطه، آکنده از نسخه‌های خطی فارسی هستند که مجموعهٔ پنج جلدی حاضر نمونه‌ای از آن را به دست می‌دهد:

- ج ۱، کتابخانه‌های عمومی و آرشیو پتیالا (پنجاب هند)، چهارده + ۰۰۲ + ۶۶ + چهار ص؛
- ج ۲، کتابخانهٔ انجمن ترقی‌اردو (دهلی نو)، شانزده + ۳۵۱ + شش ص ؛
- ج ۳، کتابخانهٔ عمومی هردیال (دهلی)، دوازده + ۷۲۱ + چهار ص ؛
- ج ۴، کتابخانهٔ جامعهٔ [دانشگاه] همدرد (تغلق آباد، دهلی‌نو)، شانزده + ۲۰۵ + نه ص؛
- ج ۵، کتابخانهٔ جامعهٔ ملیّه اسلامیه (دهلی نو)، چهارده + ۹۹۴ + شش ص.

چنان که از اسامی دفترهای مجموعهٔ حاضر برمی‌آید، در کتابخانه‌های شبه قارهٔ هندوستان و مخصوصاً دهلی‌نو، شمار انبوهی از نسخه‌های خطی فارسی در همهٔ زمینه‌های علوم، بویژه علوم قرآنی یافت می‌شود که صورت آنها به روش علمی به همت استاد احمد منزوی و همکارش خانم معلم، و با پشتیبانی مرکز تحقیقات فارسیِ رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی فراهم آمده و منبع تحقیقی ارزنده‌ای در اختیار اهل‌قلم قرار گرفته است.

* ***قراضهٔ طبیعیات***، منسوب به شیخ رئیس ابوعلی سینا، با تصحیح و مقدمه و حواشی دکتر غلامحسین صدیقی، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۴، بیست و هفت + ۲۹ + ۸۶۲ ص، فهرست.

ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (۳۷۰ تا ۴۲۸) مشهورترین دانشمند و فیلسوف و متأله ایرانی و صاحب تألیفات گرانسنگ و پر ارج است. و شاید به سبب همین اشتهار و پر کاری کتابهای دیگر را هم به او منسوب داشته‌اند، مثل همین قراضهٔ طبیعیات که کتابی است نفیس از نثر علمی فارسی در مباحث طبیعیات در لغت کلمهٔ «قراضه» به معنای خرده ریز و کهنه و شکسته و فرسوده است، و به همین معنا در عنوان چندین کتاب به کار رفته است. کتاب در چهار فصل به صورت سؤال و جواب تنظیم شده است: در مسائل حیوانی، در مسائل نباتی، در مسائل معدنی، در مسائلِ نوادر.

* ***کتابشناسی ربع رشیدی و خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی***، دکتر هادی هاشمیان، تهران، مهد آزادی، ۱۳۸۴، ۲۷۹ ص.

خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی در سال ۶۴۸ یعنی در اوج تاخت و تازهای مغولان در ایران، در همدان زاده شد. در سال ۶۶۳ یعنی در آغاز نوجوانی به دستگاه حکومت ایلخانان پیوست. در سال ۶۹۰ عهده‌دار وزارت گیخاتوخان شد، و از ۶۹۷ تا ۷۱۸ به مدت بیست سال صدر اعظم ایلخانان بود. در همان احوال در سال ۷۰۲ آغاز به نگارش جامع التواریخ کرد که یک تاریخ مستند جهان تا آن زمان است. او در سال ۷۱۸ به توطئهٔ درباریان ابوسعید و به فرمان همو به قتل رسید.

خواجه رشیدالدین فضل الله یکی از شخصیتهای دیوان و در عین حال فرهنگیِ بزرگ تاریخ ایران است و به همین جهت تحقیقات فراوان به زبانهای مختلف دربارهٔ او و تألیف گرانسنگش انجام گرفته است که شمار آنها نزدیک به هزار عنوان است، نکته‌ای که از همین «کتابشناسی» به دست می‌آید.

کتاب متشکل از دو بخش اصلی است: ۱) منابع به زبانهای فارسی، عربی و ترکی شامل کتاب، مقاله، رسالهٔ تحصیلی و طرح پژوهشی؛ ۲) به زبانهای اروپایی در زمینه‌های تاریخی، جغرافیایی و سفرنامه به صورت کتاب و مقاله.

نویسنده، پس از مقدمه‌ای کوتاه در سالشمار زندگی رشیدالدین و معرفی تألیفات او، آنها را اِحصا کرده است که می‌توان آنها را ذیل چند مبحث دسته‌بندی کرد: علوم قرآنی و دینی مثل توضیحات رشیدیه ، و مفتاح التفاسیر ، و بیان الحقایق ، تاریخ مثل آثار و اخبار ، جامع التواریخ ، نسبنامهٔ انبیاء؛ و علومِ روز همچون

طب اهل ختا یا تنکسوقنامه، کتاب ادویهٔ مفردهٔ ختایی، کتاب ادویهٔ مفردهٔ مغولی.

اما بخش اصلی کتاب به اِحصا و معرفی نوشته‌ها و پژوهشهای مربوط به رشیدالدین و آثار او اختصاص دارد، که بر حسب نوع تألیف دسته‌بندی شده‌اند: کتابهای مستقل دربارهٔ خواجه رشیدالدین و آثارش (۷ عنوان)؛ کتابهایی که بخش از آنها به این دو موضوع مربوط می‌شود (۴۹۲ عنوان)؛ مقاله‌ها (۲۵۰ عنوان)؛ پایان نامه‌ها(۴۳ عنوان)؛ کتاب و مقاله به زبان عربی (۴۲ عنوان)؛ کتاب و مقاله به زبان ترکی (۶ عنوان)؛ کتاب و مقاله به زبانهای اروپایی [که «زبان لاتین» نوشته شده است و نادرست است] (۸۶۱ عنوان).

کتاب، که با چند نمایه (عنوان کتابها، عنوان مقالات، عنوان پایان‌نامه‌ها، عنوان کتاب و مقاله به عربی، ترکی و زبانهای اروپایی) به پایان می‌رسد، منبع وسیع و سودمندی برای هرگونه پژوهش در زمینهٔ موضوع کتاب است و جا دارد که از مؤلف قدردانی شود.

* ***گاهشمار اسلام و ایران***، زیر نظر دکتر عبدالله ناصری، تهران، مؤسسهٔ ایران، ۱۳۸۴، ۶۶۸ ص، نقشه، نمودار، تصویر.

یک شیوهٔ عمده و قدیمی در تاریخنگاری ثبتِ وقایع برحسب تقویم سال و ماه بوده است که تاریخ طبری و کامل ابن اثیر نمونه‌های برجستهٔ آن هستند. در این شیوه رویدادهای عمدهٔ هر سال در جهان (و مخصوصاً جهان اسلام) به ترتیب گزارش و ثبت می‌شوند، که نمونهٔ امروزی آن همین کتاب گاهشمار اسلام و ایران است. این کتاب با وقایع صدر اسلام از سال اول بعثت آغاز می‌شود و به وقایع سال اول انقلاب اسلامی پایان می‌گیرد. در مجموع منبعی دستیاب و آسان‌یاب برای آگاهی از رویدادهای مهمی که در طول تاریخ اسلام اتفاق افتاده‌اند.

* ***گزیدهٔ مرصاد العباد***، نجم الدین رازی، به انتخاب و با مقدمهٔ دکتر محمد امین ریاحی، تهران، انتشارات علمی، ۱۳۸۴، ۳۰۰ ص، فهرست.

مرصاد العباد، از متنهای ارزندهٔ زبان فارسی، یادگار جاویدان یکی از پرآشوبترین ادوار تاریخ ایران است، که به دلیل نثر ساده و پخته و دربر داشتن نکات تاریخی و اجتماعی روزگار مؤلف یعنی قرن هفتم اهمیت تمام دارد. نجم رازی (۵۷۳ ری ـ ۶۵۴ بغداد) با شروع بارش «تگرگ تتار» از زادگاه خود به همدان رفت و از آن‌جا روی به روم نهاد و در شهر مَلَطیه با شیخ شهاب‌الدین عُمر سهروردی دیدار کرد و پس از آن تصمیم به نگارش مرصاد العباد گرفت که در سال ۶۲۰ پایان پذیرفت که از آن دو تحریر در دست است اما در هر دو هدف «جست و جوی معرفت الهی و وصول به حضرت اوست». کتاب که در پنج باب و هر باب در چند فصل نگارش یافته است، منبعی سودمند و گرانسنگ برای هرگونه تحقیق ادبی، زبانی و عرفانی است.

* ***گزیدهٔ مقالات ایفلا ۲۰۰۳***، زیر نظر دکتر فریبرز خسروی، تهران، کتابخانهٔ ملی، ۱۳۸۴، ۴۳۷ ص.

«ایفلا» یعنی اتحادیهٔ بین‌المللی انجمنها و مؤسسات کتابداری، که در سال ۱۳۰۶ خ در ادینبورگ بنیان نهاده شده، هر سال اجتماعاتی تشکیل می‌دهد که در آنها دستاوردهای تازهٔ اعضا ارائه و بررسی می‌شوند. کتاب حاضر مجموعه مقالاتی است که در همایش دهم تا هجدهم مرداد ۱۳۸۲ در برلین، ارائه شده‌اند، و در آنها مسائلی همچون اسید زدایی، اطلاعات دولتی، پیکار سواد آموزی، حرفه‌ای کردن کتابداران، حقوِ کودکان، اینترنت و تحولات کتابداری و کتابشناسی ... مورد بررسی قرار گرفته‌اند. متأسفانه در سراسر کتاب، منهای صفحهٔ شناسنامه، تاریخ و تقویم فرنگی به کار رفته است!

* ***گویش سمنانی***، به کوشش دکتر عصمت اسماعیلی و دکتر مصطفی جباری، سمنان، دانشگاه سمنان، ۱۳۸۴، هفده + ۰۱۴ + ۷۴ ص (چکیدهٔ مقالات به انگلیسی).

در دی ماه ۱۳۸۳ یک همایش ملی برای «پژوهش در گویش سمنانی» به همت دانشگاه سمنان برگزار شد که نزدیک به سی تن از استادان و پژوهندگان ایرانی

(از جمله استاد منوچهر ستوده، دکتر علی رواقی،... و خانمها ایران کلباسی و کتایون مزدا پور) در آن شرکت کردند، که اکنون حاصل کارهایشان در کتاب حاضر ارائه شده است. در این تحقیقها تقریباً همهٔ موضوعات مربوط به لهجه‌شناسی و علوم اجتماعی و فقه اللغه و کتابشناسیِ مربوط به لهجهٔ سمنانی مطرح شده‌اند. لذا منبع عمده‌ای برای هرگونه تحقیق لهجه‌شناختی در دسترس علاقه‌مندان قرار دارد.

***متون پایهٔ یونسکو درباره جامعهٔ اطلاعاتی**،* ترجمهٔ مرضیهٔ هدایت، تهران، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴، ۱۴۸ ص رقعی.

سازمان فرهنگی «یونسکو» چند سال پیش «همایشی جهانی دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی» ترتیب داد که در آن مسائل اساسی مربوط به فناوری و اطلاع‌رسانی و آموزش مورد بحث و بررسی قرار گرفتند. کتاب حاضر حاوی متون سخنرانیهایی است که در آن همایش ارائه شدند.

***مسئلهٔ مرو در تاریخ معاصر ایران**،* حسین زمانی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۴، ۱۸۹ ص.

یکی از مسائل عمده و تأثیرگذار در تاریخ معاصر ایران یعنی دورهٔ قاجار مسئلهٔ مرو است که بر اثر کوشش روسها در جهت دستیابی به هندوستان و تلاش انگلیسیها برای جلوگیری از پیشروی روسها اهمیت بسیار یافت، اما دربارهٔ آن هیچ تحقیق عمده‌ای صورت نگرفته است. لذا کتاب حاضر در سه بخش می‌تواند منبع عمده‌ای برای تحقیق دربارهٔ این شهر عزیز ماوراءالنهری باشد. این سه بخش عبارتند از: جغرافیای تاریخی و پیشینهٔ مرو، مرو در دورهٔ قاجاریه، پیشروی روسها در ماوراء النهر... مؤلف کوشیده است تا از همهٔ منابع موجود استفاده کند.

***مقبرة الشعرای تبریز**،* وحید حسین‌زاده (و) ام‌البنین حسین‌زاده، تبریز، انتشارات ستوده، ۱۳۸۴، ۵ + ۳۰۰، کتابنامه، نمایه.

دربارهٔ «کوی سُرخاب» تبریز و مقبرهٔ الشعرای آن بسیار خوانده‌ایم و شنیده‌ایم، اما به درستی نمی‌دانیم که در کجاست؟ چگونه است؟ و چه کسان در آن‌جا خفته‌اند؟ لذا کتاب حاضر که حاوی پاسخ این‌گونه پرسشهاست، بس ارزنده و مغتنم است. کتاب متشکل از سه فصل است: کوی سرخاب، بناها و بقعه‌ها و تکیه‌ها و مقابر سرخاب، مدفونان کوی سرخاب، که در فصلِ اخیر شرح احوال و گزارش آثار آنان به صورتی مُجمل و مفید ارائه شده است.

***مکتبِ عرفانیِ آذربایجان (تبریز)**،* کاظم محمدیِ وایقانی، تبریز، انتشارات ستوده، ۱۳۸۴، ۲۴۰ ص رقعی، کتابنامه، نمایه.

شمار انبوهی از عارفان ایرانی از خطهٔ آذربایجان و بویژه تبریز برخاسته‌اند که البته تاکنون هیچ کتابی در گزارش احوال ایشان نگاشته نشده بوده است و کتاب حاضر اولین کار در این زمینه به شمار می‌آید. کتاب حاوی مباحث زیر است: عرفان و تصوف، پیران و بابایان تبریز، مشایخ بزرگ مکتب عرفانیِ تبریز، فتوت و جوانمردی، سه سُهروردی بزرگ، چند خواجهٔ بزرگ....

***مطالعاتی در باب بحرین و جزایر و سواحل خلیج فارس**،* عباس اقبال آشتیانی، تهران، اساطیر، ۱۳۸۴، دو + ۴۶۱ ص، نقشه.

مرحوم استاد عباس اقبال آشتیانی (۱۲۷۵ تا ۱۳۳۴) از محققان ارجمند و پرمایه‌ای است که همهٔ عمر خود را به تحقیق در زمینهٔ تاریخ ایران و روشن کردن نکات کم شناخته یا مجهول آن کرد. کتاب حاضر که در چهل سالگی استاد یعنی در سال ۱۳۱۵ فراهم آمده است، نمونهٔ تبحر آن مرحوم در تاریخ ایران و دقت خاصی است که مشخصهٔ همهٔ کارهای اوست. کتاب حاوی اطلاعات دقیق دربارهٔ خلیج فارس، جزایر، سواحل و دیگر مشخصات این خطه از قدیمترین ایام تا امروز است.

* ***نامه‌های امیرکبیر به انضمام نوادر الامیر***، تدوین و تصحیح سیدعلی آل داوود، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۸۴، ۴۰۷ ص.

محمدتقی فرزند کربلایی محمدقربانِ هزاوه‌یی فراهانی در سال ۱۲۲۲ در تبریز زاده شد، و چون پدرش آشپز میرزا عیسی قائم مقام اول بود، در کودکی به دستگاه میرزا راه یافت و بر اثر لیاقت ذاتی و حسن تدبیر مورد توجه قرار گرفت. او در بیست و دو سالگی، پس از کشته شدن گریبایدرف در هیئت همراهان خسرو میرزا به مسکو رفت، در سال ۱۲۵۳ همراه محمدخان امیرنظام به دیدار نیکلای اول امپراتور روسیه در قفقاز رفت، در سال ۱۲۶۰ برای حل اختلاف ایران و عثمانی به ارزنة الروم رفت و چهار سال در آن‌جا به مذاکره گذراند. در ۱۲۶۴، پس از مرگ محمدشاه، برای رسیدن ناصرالدین شاه به سلطنت نهایت کوشش را به عمل آورد، و در تهران صدراعظم او شد، و در محرم ۱۲۶۸ در حمام فین کاشان به فرمان ناصرالدین شاه به قتل رسید.

از امیرکبیر نامه‌های بسیار خطاب به ناصرالدین شاه و بزرگان کشور در سِمتهای گوناگون باقی مانده است که به طور پراکنده در منابع و مجموعه‌های مختلف جای دارند، و مصحّح آنها را گردآورده و همراه با نوادرالامیر چاپ کرده است. نوادرالامیر حاوی حکایات و افسانه‌هایی است که پس از قتل امیر دربارهٔ او پدید آمده‌اند و حاج شیخ اسماعیل شیخ المشایخ امیر مُعزی (درگذشته در ۱۳۱۹ ش در تهران) فراهم آورده بوده است.

کتابی خواندنی و عبرت‌آموز که بسیاری از گوشه‌های تاریخ عصر ناصرالدین شاه را روشن می‌کند.

* ***مقالات عابدی***، امیرحسن عابدی، گردآوردهٔ بلقیس فاطمهٔ حسینی، دهلی، بخش فارسی دانشگاه دهلی، ۱۳۸۲/۲۰۰۳، ۳۶۱ ص رقعی.

مجموعهٔ سی و یک مقالهٔ تحقیقی به زبان اردو، اثر استاد نامدار زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه دهلی. عنوان برخی از مقالات چنین است: تمدن هندوستان در قرون وسطی، تأثیر ادب فارسی در هند، حدیث فارسی در کشمیر، دربارهٔ غزلهای چاپ نشده سلمان ساوجی، امامی هروی، امیرخسرو دهلوی، بنایی هروی، نثر بیدل، لطایف اللغات ، دیوان موسوی، بیاض والهٔ داغستانی، سبک هندی غالب، مولانا عبدالرحمان جامی...

* ***موسوی نامه*** ، به اهتمام بلقیس فاطمهٔ حسینی، دهلی، بخش فارسی دانشگاه دهلی، ۱۳۸۳/۲۰۰۴، ۳۳۶ ص رقعی.

یکی از استادان هندی که در اشاعه و تقویت زبان و ادبیات فارسی در هندوستان کوشیده است، منظور حسین موسوی است که علاوه بر تبحر در علوم و فنون مربوط به زبان و ادب فارسی شاعر هم بوده و به فارسی و اردو شعر می‌گفته است. به همین مناسبت در سال ۱۳۸۲ همایشی در بزرگداشت او در دانشگاه دهلی برگزار شد که مجموعهٔ حاضر حاصل مقداری از مقاله‌های ارائه شده در آن همایش است. این مجموعه با چند مقالهٔ انگلیسی وارد و تکمیل می‌شود.